

260. výročí bitvy o Olomouc

Bezmála 160 let (od roku 1759 až do konce I. světové války) královské hlavní město Moravy - Olomouc slavivalo vždy první červencovou neděli „císařské hody“ na paměť bitvy o město, která skončila 2. června 1758 ukončením obléhání pruskými vojsky krále Fridricha II. Při pětitydenním obléhání města a bitvami u Guntramovic a Domašova nad Bystřicí se tehdy doslova rozhodovalo o osudu monarchie. Pokud by Olomouc padla, měla by dobře vyzbrojená pruská vojska volnou cestu přes slabě opevněné Brno přímo na Vídeň. Podívejme se, jak to všechno začalo. Dějiny Evropy jsou v podstatě dějinami válek. V roce 1745 skončila „druhá válka o rakouské dědictví“ podepsáním Drážďanského míru, čímž se Marie Terezie formálně vzdala Bavorska a Slezska. Přesto se připravovala dobýt Slezsko zpět. Jako reakce na tuto snahu se 29. srpna 1756 rozhořela takzvaná „sedmiletá válka“ do níž spadá i bitva o Olomouc. Byla to válka do níž se postupně zapojila řada států - Velká Británie, Prusko a Hannovera proti Francii, Rakousku, Rusku, Švédsku a Sasku. Později bylo do konfliktu vtaženo i Španělsko a Portugalsko a v Indii byla napadena neutrální holandská vojska. Boje probíhaly na několika kontinentech: v Evropě, Severní Americe a Asii. Na americkém bojišti se konflikt nazýval francouzsko-indiánská válka.

Fridrich II. Veliký, který chtěl také posílit svoji moc, se proto spojil s Velkou Británií a 29. srpna 1756 vpadl na území Saska a dále postupoval na území severního Čech. Byl však poražen Rakušany v bitvě u Kolína roku 1757. Rakušanům se podařilo na krátko obsadit znovu Slezsko. V této době proti Fridrichovi vznikla koalice Francie a Ruska a válku mu dokonce vyhlásil i německý sněm. Ale Fridrich II. porazil početně silnější rakouské vojsko 4. prosince 1757 v bitvě u Leuthene a po šestnácti dnech obléhání padla 19. dubna 1758 pevnost Svídnice ve Slezsku a padesáti tisícová armáda vpadla na Moravu s cílem napadnout tehdy nejmocnější pevnost monarchie - Olomouc. Pevnost ale v letech 1742 až 1757 prošla výraznou modernizací a opravami, a tak u této dřívější moravské metropole čekalo Friedricha II. nemilé překvapení. Fortifikace byla nejmodernější pevností monarchie, posádka pevnosti tvořilo asi 7 500 vojáků a jejich velitel, téměř šestašedesátiletý generál polní zbrojmistr Ernst Dietrich Marschall (31. 10. 1692 – 31. 8. 1771), patřil mezi tvrdé a zkušené důstojníky a rozhodně se nemínil jen tak vzdát. Posádka i obyvatelé města se připravovali na obléhání. Fridrich očekával, že rakouská vojska vyrazí Olomouci na pomoc a bude si tak moct vybrat místo střetu, bitvu vyhraje a bude Vídeň diktovat mírové podmínky. Chtěl si tak zajistit klid na jižní hranici, protože očekával útok od Rusů z východu. Marie Terezie si už od ztráty Slezska dobře uvědomovala strategickou důležitost Olomouce a nechala zde vybudovat moderní bastionovou pevnost, kterou dvakrát v době stavby osobně navštívila. Poprvé přijela 17. června 1748 i s manželem Františkem Lotrinským, podruhé 9. září 1754, když byla pevnost téměř dokončena. Byla přítomna i vysvěcení Nejsvětější Trojice na Horním náměstí. Olomoučtí občané po krušných zkušenostech švédské a následně pruské okupace nadšeně pomáhali budovat opevnění a také v tom viděli zdroj výdělků a rozvoj obchodu. V té době ještě netušili, jaké okovy městu připravují. Také nemohli vědět, že Prusové se k pevnosti a to již fortové, vrátí až za 108 let. Dne 28. dubna postoupila pruská armáda k Opavě a v Olomouci už byly přípravy na obléhání v plném proudu. Bylo zbouráno na 350 domů, dokonce byl vyhozen kostelík v prostoru dnešní železniční stanice Nová ulice. Těsně před příchodem Prusů byly uzavřeny propusti, naplňovaly se příkopy a okolí města se začalo pozvolna měnit v jedno velké jezero. Mosty a mlýny byly strženy. V blízkosti domu U zlatého jelena byla pro výstrahu zrádcům postavena šibenice. První pruské jízdní hlídky se objevily u Olomouce 3. května. Dne 15. května se u města objevila pruská generalita a inženýři si zakreslovali opevnění. Král Fridrich přijel do hlavního tábora u Křelova 19. května. Když 22. května Prusové dokončili svoje polní opevnění táhnoucí se od Řepčína, přes Neředín, Novou ulici k Novosadům, určili si směr hlavního útoku od jihozápadu, kde nebyl zatopený terén.

Pro útok byl zvolen bastion č. VII. na místě bývalého autobusového nádraží a č. VIII. kde dnes stojí Správa dráhy. Podkopům zde nehrozilo zatopení a bylo možné využít Tabulového vrchu pro umístění děl. Obléhání se účastnilo 10 000 vojáků, přesto se Prusům nepodařilo okruh zcela uzavřít. Na východní straně se vyskytovaly posádky císařsko-královských hraničářů, husarů a dragounů, kteří svými neustálými výpady znepokojovali obléhatele. Navíc udržovali spojení s Daunovou armádou, která měla v té době štáb u Jevíčka. Také se dařilo dopravovat do města potraviny, včetně živého dobytka a další materiál. Dokonce dne 22. června se dostalo do Olomouce 1 366 vojáků na posílení obrany.

Před útoky vojsk rakouského maršála Dauna, která byla soustředěna na Drahanské vrchovině, chránily obléhatele oddíly u Prostějova, Litovle a Uničova. Ve čtyři hodiny ráno dne 31. května začalo těžké dělostřelectvo ostřelovat opevnění. Během třiceti dvou dnů vypálili Prusové na město 25 624 bomb a granátů o hmotnosti od 10 do 103 kilogramů a 103 tisíc dělových koulí z celkem 143 děl, moždířů a houfnic. Obránci odpovíděli 6 100 výstřely. Prusové chtěli Olomouc využít po dobytí k ubytování vojska, proto se soustředili především na zničení opevnění, navíc údajně existovala gentlemanská dohoda, že nebudou mířit na sloup Nejsvětější Trojice, kterého pozlacené sochy byly z dálky vidět. Přesto je v záznamech uveden zásah radnice, bomba vletěla do radničního sálu k oltáři sv. Vavřince. V druhé polovině června byla část opevnění kolem Kateřinské brány značně poničena, ravelin kryjící bránu byl jen hromadou hlíny, bastion č. VII. měl vystřílenou asi deseti metrovou díru. Palba na opevnění stále sílila. Velitel pevnosti, polní zbrojmistr baron Arnošt Marschall měl obavy, že útok pěchoty na sebe nenechá dlouho čekat. Proto rozhodl o vybudování hradeb, dnes bychom řekli barikád, přímo ve městě. Prusům ale začaly docházet zásoby a projevila se i příprava na obléhání, kdy byly potraviny z okolí města odvezeny, takže se nenaplnila zásada pruských stratégů, kteří říkali, že se „válka musí živit sama.“ Král Fridrich nařídil připravit ve Slezsku obrovský konvoj čítající 4 000 povozů, který vyrazil z Nisy přes Opavu k Olomouci. Protože na cestě z Opavy přes Moravský Beroun byly malé kolony se slabou ochranou neustále napadány oddíly plukovníka Lania (ten se usadil mezi horu Slunečná a Novými Valteřicemi), rozhodl Fridrich použít vedlejší cestu přes Budišov, Domašov, Jívovou a Dolany. Z Opavy odjel konvoj 26. června se silným vojenským doprovodem. Fridrich si byl vědom strategické důležitosti dopravy zásob, proto ještě vyslal konvoji naproti armádní sbor. Důležitost situace si uvědomoval i maršálek Daun vyčkávající v Ivanovicích na Hané, který byl velmi dobře informován špióny z řad domácího obyvatelstva. Plán partizánské akce vypracoval jeden z nejschopnějších generálů Laudon. Vyrazil se sedmi tisíci vojáky od Konice ve stejný den jak transport z Opavy. Z druhé strany vyrazili i jednotky generála Žiškoviče z ležení u Dobromilic směrem na Přerov, Lipník a dále přes Oderské vrchy (dnes vojenský újezd Libavá) k Domašovu n. Bystřicí. První kontakt s konvojem proběhl 28. června brzy ráno u Guntramovic, protože Prusové měli budíček v ležení u Budišova už ve dvě ráno. Boj trval pět hodin a končil ústupem Laudona k Moravskému Berounu před pruskou přesilou. Generál Žiškovič se zdržel v Přerově čekáním na dva pěší prapory a bitvu prostě nestihl. Ustupující Laudon nebyl pronásledován, protože Prusové neměli dostatek jezdeckva. Mohl se považovat za poraženého, ale na druhé straně byl úspěšný v zadržení konvoje. Druhý den věnovali prušti velitelé soustředění transportu. Pruský generál Ziethen, vyslaný s vojskem od Olomouce naproti transportu, se připojil po bitvě k vojákům plukovníka Mosela a převzal od něj velení, tím počet obránců transportu stoupl na 20 000. Později mu bylo vyčítáno, že nepokračoval s transportem k Olomouci, ale v jeho situaci, kdy nevěděl o blížícím se vojsku generála Žiškoviče, domníval se, že Laudon je na ústupu a byl si jistý svojí početní silou, není se čemu divit. Následující den, 30. června, byli vojáci generála Žiškoviče připraveni zaútočit na transport severovýchodně od Domašova. Kolem desáté vyrazilo asi 250 pruských vozů pod ochranou 4 850 vojáků od Nové Vésky směrem na Domašov, které nechali projet a zahájili palbu až na hlavní voj pruské zásobovací kolony. Hned první výstřely z děl vyvolaly

nepopsatelný zmatek. Generál Laudon vyčkával v Moravském Berouně a až bylo jasné, že Žiškovič zahájil bitvu, vydal se Laudon s vojskem do oblasti srážky, to už bylo půl dvanácté. Pruský generál Ziethen, vědom si své početní převahy, nařídil znovu utvoření vozové hradby a vojáky poslal vstříc vojsku generála Žiškoviče. Laudonovi jezdci zasáhli jako první a nebrali ohled, že nepřátelské jezdeckto má o třetinu víc mužů, prudkým útokem je rozprášili a málem zajali i pruského velitele gen. Ziethena. Boj trval sedm hodin a na jeho konci byli prchající Prusové a radující se vítězové. Těch 250 vozů předvoje, bylo ještě napadeno v malé osadě Nové Sady, v údolí mezi Věskou a Dolanami, asi padesát vozů získali císařsko – královští hraničáři.

Celkem se bitvy u Domašova na straně Rakušáků zúčastnilo 12 500 vojáků a o víc jak dva tisíce na straně Prušáků. Generál Laudon vyrazil po bitvě směrem na Zábřeh, generál Žiškovič se stáhl do nitra Oderských vrchů. Pruský král se svým vojskem již v noci na 2. července vyrazil směrem na Hradec Králové s cílem doplnit zásoby z dobytých skladů. Ústup byl tak spořádaný, že jej nedokázaly narušit ani Laudonovy výpady u Králové, Mírova, Křenové a Moravské Třebové. Pronásledování pokračovalo až k Hradci Králové, Opočnu, Náchodu, bojovalo se i u České Skalice a dále na sever. Až nakonec 4. srpna vydal král Fridrich povel k všeobecnému ústupu přes Polici n. Metují ke Křesoboru. Daun však k velkému překvapení Fridricha nepronásledoval, ale přesunul se s vojskem přes severní Čechy do Horní Lužice.

Vraťme ale do Olomouce. Po vítězství, Marie Terezie na důkaz vděčnosti „polepšila“ městský znak, povýšila 15 olomouckých měšťanů do šlechtického stavu, 5 vyznamenala zlatou medailí a polní maršál Marschall se dočkal povýšení na říšského hraběte. Jako náhradu škod bylo vyplaceno městu 24 328 zlatých a založila nadaci z níž se mělo každoročně použít 800 zlatých na uspořádání slavnostní střelecké soutěže. Olomouc zůstala hraničním městem monarchie a jako taková byla dále opevňována. S vývojem dělostřelectva a po zkušenostech z obléhání byly ve třicátých letech 19. století postaveny dvě moderní fortové pevnůstky – Tabulový (dnes areál fakultní nemocnice) a Šibeniční vrch (dnes areál bývalého vojenského opravárenského podniku). Následovalo vybudování mohutného fortového opevnění s plánovanými 22 pevnůstkami, z nichž se zachovalo do dnešních dnů 11. Dále bylo naplánováno vybudovat tři tzv. festy, což je uskupení více fortů vně fortového věnce. Z deseti fortů byl nakonec vybudován jediný, fort č. 2 Radíkov z festu Svatý Kopeček.

Sedmiletá válka pokračovala ještě dalších pět let. Rakousku pomohli i jeho spojenci, Rusko a Francie, kteří napadli Východní Prusko a způsobili protivníkovi velké ztráty v bitvě u Zorndorfe a u Kunersdorfe. Spojenecká vojska poté vtrhla do samotného Pruska a dokonce obsadila i Berlín.

Poté se však poměr sil začal obracet. V Rusku po smrti carevny Alžběty na carský trůn nastoupil obdivovatel Fridricha Petr III. a Rusko opustilo protipruskou koalici. Sedmiletá válka skončila podpisem Pařížského a Hubertsburského míru roku 1763 poté, co se obě bojující strany vyčerpaly. Mírové smlouvy pouze potvrdily tehdejší stav v Evropě a dominantní postavení Velké Británie jakožto koloniální velmoci. V konečném důsledku Prusko neprohrálo a zachovalo si možnost uplatňovat svůj mocenský vliv v sousedních zemích. Naopak Rakousko se muselo definitivně vzdát Slezska.

Válka mimo jiné odhalila celkovou zaostalost Rakouska, Marie Terezie se proto pustila do postupných reforem, v nichž později pokračoval i její syn Josef II.